

Українська культура другої половини XVII – першої половини XVIII століття

Культура є любов до людини.
Культура є пахощі, поєднання
життя й краси... Культура є
спасіння. М. Реріх

Автор: Бажан Т. І., вчитель –
методист
ліцею № 17 “Вибір” імені М. Г.
Неленя
міста Кременчука

Над чим працюємо

- Умови розвитку української культури другої половини XVII – першої половини XVIII століття.
- Архітектура:
  - українське або козацьке бароко,
  - пам'ятки архітектури.
- Образотворче мистецтво.
- Освіта.

Над чим роздумаємо

- Чи можна погодитись з твердженням, що українська культура другої половини XVII – першої половини XVIII століття досягла значних висот в своєму розвитку?
Свою точку зору аргументуйте.

Умови розвитку культури в даний період

Розвиток української культури в другій половині XVII - початку XVIII століття відбувався в суперечливих умовах.

Сприятливі умови:

- національно-визвольна війна середини XVII століття та відродження Української держави сприяли піднесенню творчого духу українського народу;
- культурницька політика українських гетьманів.

Несприятливі умови:

- розвиток культури гальмувався внаслідок поділу українських земель та колоніальної політики Росії і Польщі;
- кращі інтелектуальні сили українського народу залучалися до праці в Росії;
- в 1720 р. Петро I заборонив книгодрукування українською мовою.

Архітектура. Козацьке бароко

- У другій половині XVII – початку XVIII ст. в архітектурі та образотворчому мистецтві України домінуючим був стиль бароко. Бароко – стиль у мистецтві, для якого характерні підкреслена урочистість, пишна декоративність, викривлення форм - будівлі із випуклими, увігнутими, криволінійними фасадами, динамічність композиції.
- **Українське або козацьке бароко** – назва стилю, що набув поширення в українській архітектурі другої половини XVII–XVIII століття внаслідок поєднання рис європейського бароко і місцевих традицій.
- **Характерні риси козацького бароко:** піднесеність, грандозність, схильність до рухливих композицій, декоративна насиченість, водночас збереження традицій народної дерев'яної архітектури.

Михайлівський
Золотоверхий собор у
Києві - зразок архітектури
українського бароко

Троїцька надбрамна церква

Східний
фасад

В 30 -40 роки XVIII ст. східний та західний фасади церкви були оздоблені в стилі українського бароко, прикрашені пишним рослинним орнаментом. Баня церкви набуває грушоподібної форми.

Фрагмент східного
фасаду

Троїцький собор Густинського монастиря

Троїцький
собор

- Більше 400 років стоїть Густинський монастир.
- Центральною спорудою монастиря є неповторний витвір людських рук – кам'яний Троїцький собор.
- Кошти на його будівництво, яке розпочалося в 1674 році, надав гетьман Іван Самойлович.
- Троїцький собор – один з найдовершеніших зразків українського бароко.
- «Такі споруди виникають тільки тоді, коли митець оволодіє вершиною професійної майстерності, а художня думка суспільства сягає зеніту».

Г. Н. Логвин

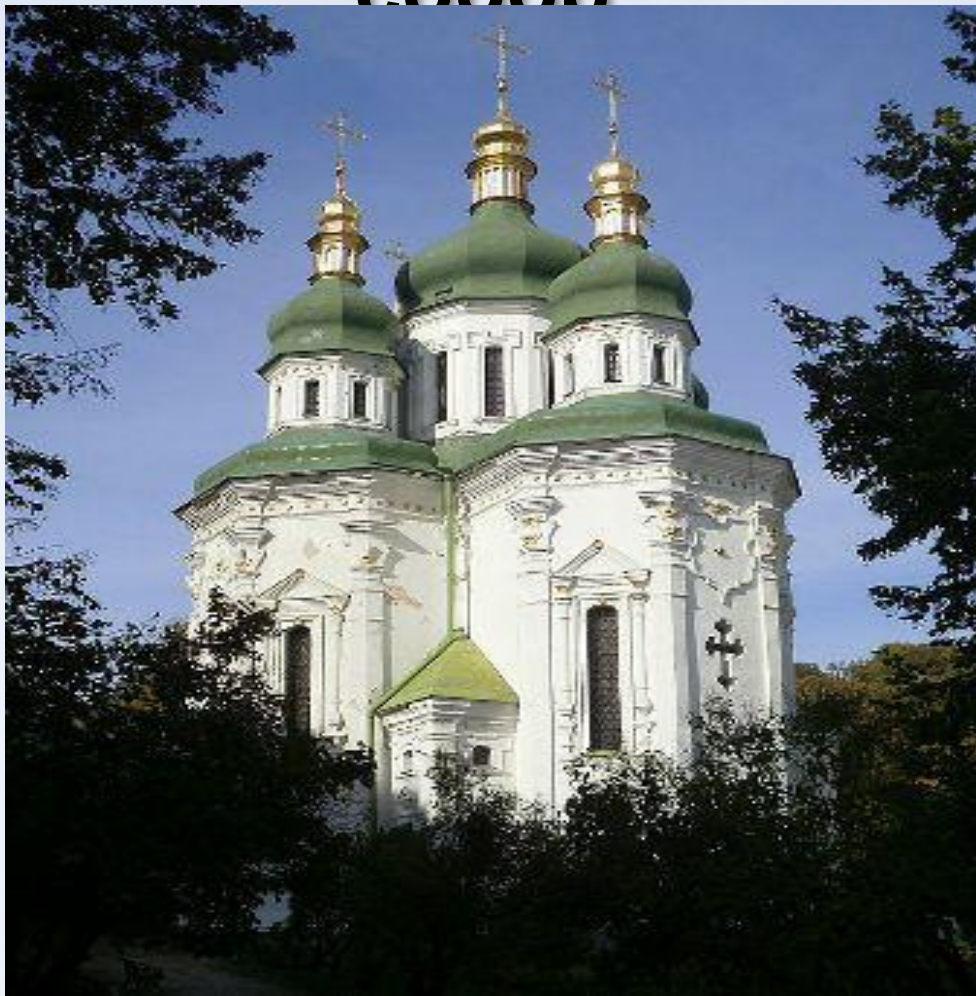
Троїцький собор в Чернігові

- Собор закладено в 1679 р. за фінансової підтримки гетьмана Івана Мазепи.
- Своєрідність архітектури Троїцького собору : використання об'ємно-просторової композиції давньоруського храму у поєднанні з елементами українського бароко та раннього класицизму

Троїцький собор Троїцько – Іллінського монастиря в Чернігові.

Георгієвський собор

- У стилі бароко споруджено **Георгієвський собор** Видубицького монастиря.
- Георгіївський собор - центральна споруда архітектурного ансамблю Видубицького монастиря в Києві, пам'ятка архітектури.
- Храм зведено коштом полковника Михайла Миклашевського в кінці XVII століття.

Георгієвський собор Видубицького монастиря

Покровський собор у Харкові

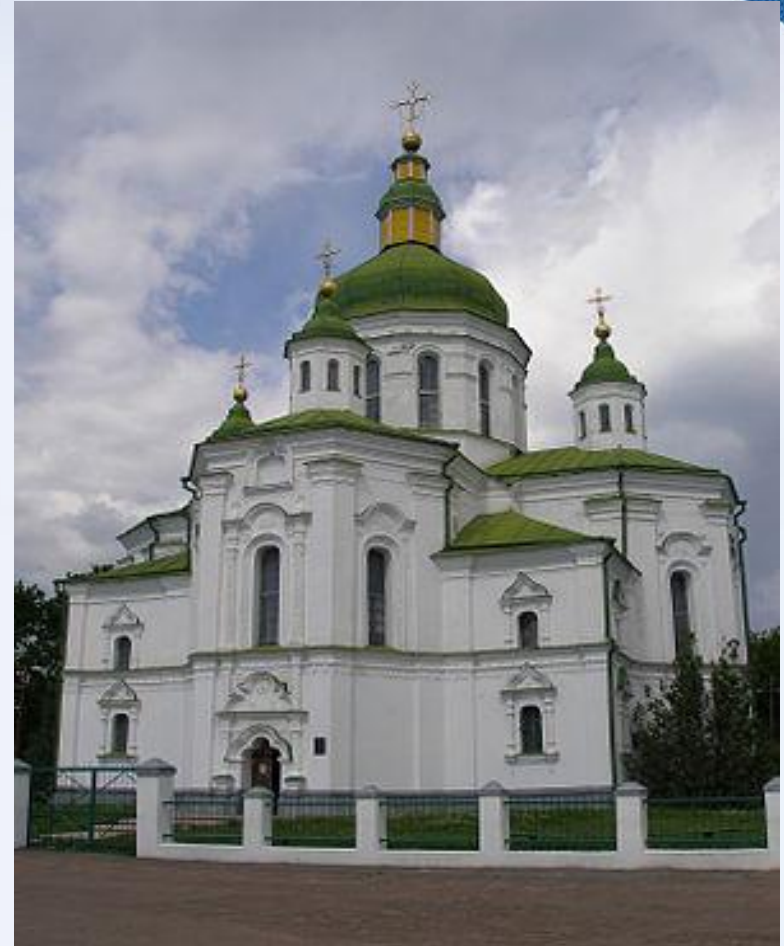

- Кам'яна будівля Покровського собору була побудована козаками в 1689 році.
- Майже повністю повторює українську дерев'яну тридільну церкву.
- Надзвичайно легкий і стрункий, здалека собор нагадує три свічки, які стоять у ряд. Висота найвищої частини, від землі до хреста - 45 м.
- «Немає в українській кам'яній архітектурі іншої такої будівлі, де би прийом висотного розкриття внутрішнього простору було здійснено з таким блиском» - Г. М. Лонгвін, видатний дослідник українського зодчества.

Покровський собор

Спасо – Преображенська церква

- Спасо-Преображенська церква - один із найкращих зразків церковної архітектури Лівобережної України стилю українського барокко початку XVIII століття.
- Знаходиться у селі Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області.
- За деякими свідченнями будував храм відомий архітектор С. Ковнір.
- Каменярі були з Полтави та Опішні.
Допоміжні роботи виконували місцеві козаки.
- Первісно церква мала дев'ять бань, нині лишилося п'ять

Спасо - Преображенська церква

Оборонна синагога в Жовкві

Вигляд синагоги у 1905

- **році Сьогодення.** У 1999 році Фонд світових пам'яток у Нью-Йорку включив Жовківську синагогу до переліку «100 пам'яток світу, які знаходяться в загрозовому стані».

- Жовківська оборонна синагога -пам'ятка архітектури кінця XVII ст. в місті Жовква Львівської області.
- Товсті стіни з бійницями свідчать про її оборонний характер.
- Свого часу одна з найбільших і найкрасивіших синагог Європи у стилі ренесанс, доповнена

Будинок полкової канцелярії в Чернігові

**Будинок
Чернігівської
полкової канцелярії**

- Будинок Чернігівської полкової канцелярії – пам'ятка цивільної архітектури кінця XVII століття.
- Розміри будинку 21 × 16 м.
- Це єдина пам'ятка житлової архітектури України кінця XVII ст., що добре збереглася.
- Має багате декоративне оздоблення фасадів.
- Елементи декору (лопатки-пілястри, візерунчаті фронтони, багатопрофільні карнизи та інші деталі) складають неповторну гру світлотіні.

Образотворче

МИСТЕЦТВО

- Друга половина XVII—XVIII ст. час небувалого розквіту українського граверства. Найвидатніші майстри графіки кінця XVII - початку XVIII ст. - Олександр та Леонтій Тарасевичі, Іван Щирський, Іван Мигура.
- В 1702 р. в Києві вийшов друком "Києво-Печерський патерик" із 45 гравюрами Леонтія Тарасевича.

Гравюра «Мазепа серед своїх добрих справ». І. Мигура, 1706 рік.

Гравюра І. Щирського до книги П. Орлика.

1698 р.

Образотворче МИСТЕЦТВО

- У живописі, як і раніше, переважає релігійне малярство, хоча розвивається й світське.
- В іконописі поступово утверджувалися нові мистецькі принципи: стали виразніше виявлятися народні мотиви, іконописні образи набували рис, вихоплених із буденного життя.
- Ікона Зустріч Марії і Єлизавети з церкви Покрову Богородиці в Сулимівці на Київщині подібна до цілком світської, пейзажної сцени.

Ікона Зустріч Марії з Єлизаветою з
церкви
Покрову Богородиці. 30 -ті роки 18 ст.

Релігійне малювання

- Український іконопис зазнав меншого впливу бароко, ніж графіка. Найвидатнішими майстрами малярства були Іван Руткович, Йов Кондзелевич.

- Богородчанський іконостас створений в 1698–1705 рр. іконописцем - ієромонахом Білостоцького монастиря на Волині Й. Кондзелевичем та майстрами його кола для церкви Воздвиження Чесного Хреста монастиря Великий Скит у Маняві.
Богородчанський іконостас.
Графічна реконструкція іконостасу Великого Скиту в Маняві

Релігійне

МАЛЯРСТВО

Дві великі ікони «Вознесіння Христового» та «Вознесіння Христове», розташовані по краях іконостасу. Саме на іконі «Вознесіння Христове» присутній авторський підпис Йова Кондзелевича та дата – 1705 рік.

Авторський підпис Йова Кондзелевича на іконі «Вознесіння Христове». 1705 р. Іконостас із Великого Скиту в Маняві

Ікона «Вознесіння Христове». 1705 рік. Іконостас із Великого Скиту в Маняві

Релігійне малярство

"Покров Богородиці" із зображенням Богдана Хмельницького і архієпископа Лазаря Барановича. Перша половина XVIII ст.

- На іконі Богородиця - струнка молода жінка з привабливим обличчям, яка, розставивши руки долонями до глядача, плащем покрила всіх персонажів, котрі моляться на колінах обабіч неї. Очі й голова Богородиці звернені до тих, хто молиться і кого вона захищає.
- На полотні зображений Богдан Хмельницький - він дивиться просто на глядача (фрагмент ікони).
- Постать Богородиці в позі Оранти - образ усієї України.

Світське

малярство

- Розвивався і світський портретний живопис. Портрети замовляли представники козацької старшини, яскравим прикладом є портрет полковника Михайла Миклашевського та Григорія Гамалії. Портрети тих часів дають уявлення про військових і політичних діячів України.

Портрет стародубського полковника Михайла Миклашевського - фундатора Георгієвського собору в Києві

Портрет визначного українського державного та військового діяча другої половини XVII ст. Григорія Гамалії

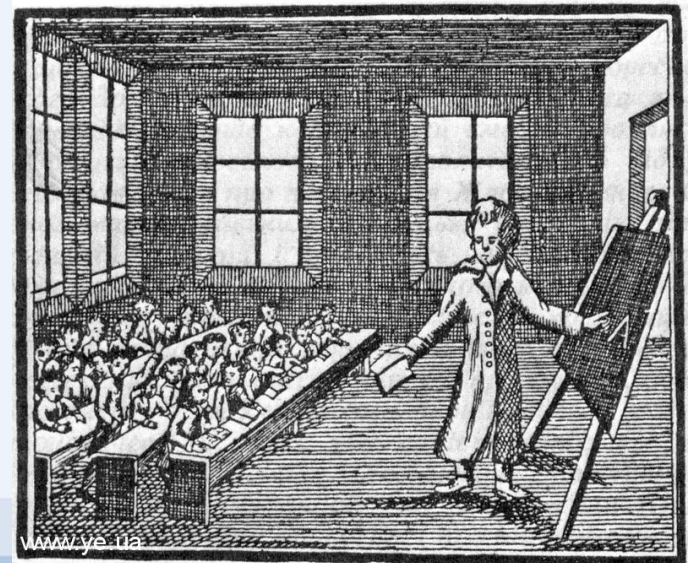
Освіт

а

- Наприкінці XVII ст. освітній рівень населення козацької України залишався відносно високим.
- **Нижча ланка в системі освіти - початкові школи**, де навчали читати, писати, рахувати, співати.
- У середині XVIII ст. на території семи полків Гетьманщини діяло 866 початкових шкіл, на тисячу жителів - одна школа. На Слобожанщині одна школа припадала на 2,5 тисячі осіб. Школи утримувалися коштом місцевого населення.

- Поширеним було домашнє навчання.
- Була професійна підготовка підлітків через систему учнівства в ремісничих цехах, здобуття професійних знань при канцеляріях.

Гравюра XVII ст.: дидаскал веде урок...

Середня освіта

- Діти різних станів, здібні та охочі до науки, могли продовжити навчання в колегіумах - середніх навчальних закладах, що були в Чернігові (1700 р.), Харкові (1727 р.), Переяславі (1738 р.). Вони готували церковних служителів, державних службовців та вчителів початкових класів.
- У колегіумах вивчали українську, старослов'янську, польську, німецьку, французьку мови, піїтику, риторику, філософію, богослов'я, математику, фізику, медицину, історію, географію, астрологію (астрономію), музику.
- На західноукраїнських землях та Правобережжі діяли переважно єзуїтські колегіуми - Луцький, Кам'янецький, Львівський, Перемишльський .

Будинок Чернігівського колегіуму – перлина архітектури у стилі бароко

Вища освіта

- Вища освіта на українських землях була представлена Києво-Могилянським колегіумом (від 1632 року) та Львівським університетом (від 1661 року). Києво - Могилянський колегіум за рівнем освіти не поступався європейським університетам.
- В 1701 році за наказом Петра I він отримав статус і права академії. Тут могла навчатися молодь із усіх суспільних верств , закордонні студенти.
- В умовах відсутності української державності доля Академії була складною.
- У 1709 році навчалось в академії близько 2 тисячі студентів, а згодомом - 165 осіб.

Від викладання усунули осіб, які, на думку російських чиновників, були недостатньо відданими цареві.

- Феофан Прокопович - професор, ректор Києво - Могилянської академії, за

Феофан
Прокопович

Висновк

И

- Українська культура другої половини XVII - першої половини XVIII століття досягла значних висот в своєму розвитку, особливо в архітектурі, освіті, образотворчому мистецтві.
- Негативний вплив на розвиток української культури мало перебування українських земель в складі Росії та Польщі, але ще переважали умови, які були сприяливими для розвитку української культури.
- Це час появи українського або козацького бароко – поєднання рис західноєвропейської культури та національних традицій
  - Одночасно з професійним розвивалося й народне малярство. Це ікони народних майстрів, а також народні картини, зокрема зображення козака Мамаю, що символізувало народне прагнення до волі.

Козак
Мамай

Перевірте свої знання

1. Хрестовоздвиженський собор у Полтаві. Початок XVIII століття

2. Іллінська церква в Суботові. 1656

До якого архітектурного стилю відносяться дані споруди?
Чому ви так вважаєте?

Перевірте свої

знання

Фрагменти
Хрестовоздвиженського
собору в Полтаві.

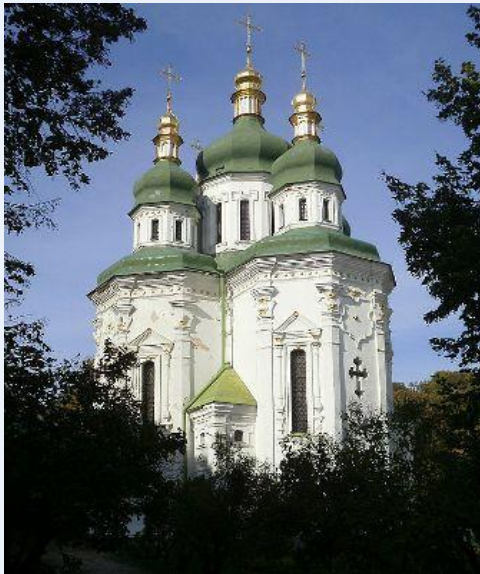
Визначте архітектурний стиль за даними
фрагментами.
Дайте йому характеристику.

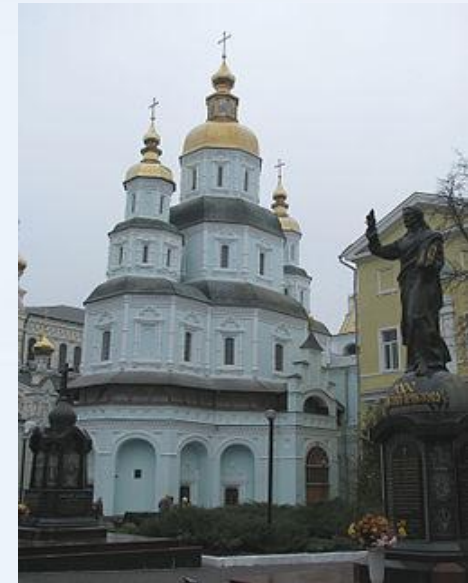
Перевірте свої знання

- Дайте характеристику пам'яткам культури.

2.

1.

3.

- Чи можна погодитись з твердженням, що українська культура другої половини XVII – першої половини XVIII століття досягла значних висот в своєму розвитку? Свою точку зору аргументуйте.

**Дякую за
увагу.**

**Бажаю
успіху.**